

ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΒΑΡΘΟΛΟΜΙΟΥ Ν. ΗΛΕΙΑΣ

Υπεύθυνες καθηγήτριες:

Ιωαννίδου Χρυσάνθη

Μπίρμπα Μαρία

Χούνου Ανδρομάχη

Συμμετέχοντες μαθητές:

Γιαννακοπούλου Διονυσία

Γιαννακοπούλου Μήνη

Λύκου Σοφία

Μπουκουβάλας Δημήτρης

Σταματίου Αναστάσης

Τσακουλογιαννοπούλου Κατερίνα

Τσελίκης Γιώργος

Χαραλαμποπούλου Κωνσταντίνα

Χαραλαμπόπουλος Νικόλας

Χαραλαμπόπουλος Νίκος

Ιστοριογραμμή γεγονότων από την έναρξη της Τουρκοκρατίας στην Ηλεία, την περίοδο της επανάστασης του 1821 έως σήμερα (Το κάστρο Χλεμούτσι-Το καστρομονάστηρο της Σκαφιδιάς)

1460-1687: Πρώτη μαύρη περίοδος της Τουρκοκρατίας.

1460-1461: Κατάληψη των κάστρων Χλεμουτσίου που υπερασπιζόταν ο Θωμάς Παλαιολόγος και Σανταμερίου που υπερασπιζόταν ο Γραΐζης Παλαιολόγος αντίστοιχα. Η Ηλεία έγινε πλέον επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

1687: Οι Βιλαεταίοι και οι Αχολαίοι ήταν οι πρώτοι οικιστές του Πύργου.

1687-1715: Οι Βενετοί κατέλαβαν την Πάτρα και την Ηλεία.

1715: Δεύτερη μαύρη περίοδος Τουρκοκρατίας στην Ηλεία.

1769: Επανάσταση του Ορλώφ.

Ως τις αρχές του 19ου αι. το Βιλαέτι (επαρχία) της Γαστούνης ήταν από τα μεγαλύτερα με είκοσι πέντε χιλιάδες χριστιανούς και τέσσερις χιλιάδες Οθωμανούς. Υπήρχαν εκατόν εξήντα οκτώ τσιφλίκια (χωριά) που έπαιρναν το όνομά τους από τους Τούρκους Αγάδες τους: Σουλεϊμάναγα (Μυρσίνη), Μουσουλούμπεη (Λευκοχώρι), Σαμπάναγα (Αγία Μαύρα), Δελήμπαλη(Εφύρα) κ.α. Το Βιλαέτι της Γαστούνης ήταν τσιφλίκι των Χοταμαναίων (πρίγκιπες οσμανικού οίκου) και επισκιάστηκε από τους Τουρκαλβανούς του Λάλα.

30 Μαΐου 1770: Η Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Σκαφιδιά είχε τον λεγόμενο «Πύργο της Σκαφιδιάς», που ήταν το φρούριο της Μονής. Με τα «Ορλωφικά» καταστράφηκε η μονή από τους Τούρκους και πυρολύθηκε. Οι διασωθέντες έφυγαν προς δύο κατευθύνσεις, το νησάκι του Αγίου Ανδρέα και την Ζάκυνθο.

1770: Μετά τα Ορλωφικά, οι Λαλαίοι συνέπραξαν με τους Τουρκαλβανούς. Ο πασάς Χασάν Τζεσαερλής μαζί με Έλληνες κλέφτες τους εξολόθρευσαν και κατέφυγαν στον Λάλα.

1790: Ο Πύργος αποτέλεσε ξεχωριστό Βιλαέτι με εννιά χωριά και 7.000 ελληνικό πληθυσμό. Εξαιτίας ειδικών προνομίων από τον Σουλτάνο αναπτύχθηκε αλματωδώς.

π. Α. Αναγνωστόπουλος

1792: Γεννήθηκε στην Ανδρίτσαινα ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος. Ο παππούς του Δήμος ήταν παλιός κλέφτης και ο πατέρας του είχε πολεμήσει στην επανάσταση του 1769 (Ορλωφικά).

15 Απριλίου 1798: Ανακαινίστηκε ο πύργος της Μονής Σκαφιδιάς από τους επιστρέφοντες μοναχούς.

Αρχές 1800: Οι Λαλαίοι γίνονται κυρίαρχοι στην Ηλεία αποκτώντας κυρίως κτήματα. Αρχηγός τους ήταν ο Αλή Φαρμάκης, τον οποίο έδωσε ο γιος του Αλή πασά των Ιωαννίνων, ο Βελή Πασάς.

Πρωτοκατοικήθηκε τον 14αι. από Αλβανούς που έφερε ο Μιχαήλ Δούκας και με την επιδρομή των Τούρκων εξισλαμίστηκαν. Ο Λάλας αναφέρεται από τον Δημήτρη Φωτιάδη ως «Το Σούλι του Μοριά». Η ισχύς τους κράτησε ως την έκρηξη της επανάστασης του 1821.

Νοέμβρης 1814:

- Ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος βρίσκεται στην Οδησό και συναντήθηκε με τον Αθανάσιο Τσακάλωφ από τα Ιωάννινα και τον Νικόλαο Σκουφά από την Άρτα. Μετά από σύσκεψη έθεσαν τις βάσεις της Φιλικής Εταιρείας για την απελευθέρωση του έθνους.
- Ο Αναγνωστόπουλος ανέλαβε την φροντίδα του Δημήτριου Υψηλάντη, από τον αδερφό του Αλέξανδρο, για να έρθει στην Ελλάδα. Έφτασαν με πλοίο στην Ύδρα.

6 Αυγούστου 1818: Μυήθηκε στην Φ.Ε. ο Αλέξης Μοσχούλας, σημαντικότετος οπλαρχηγός από την Αγουλινίτσα, που συμμετείχε σε πολλές κρίσιμες μάχες, όπως στην μάχη στις Αγουλινίτσας το 1821.

1819: Μυήθηκαν στην Φ.Ε. ο Γαστουναίος Γεώργιος Σισίνης, που εργάστηκε μεθοδικά για την προετοιμασία του αγώνα στην Ηλεία, οι γιοι του Χρύσανθος και Μιχάλης και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης από τον Πύργο. Ο Σισίνης και ο Βιλαέτης συνεργάστηκαν και ξεσήκωσαν την Ηλεία σε επανάσταση. Επίσης μυήθηκαν οι Ηλείοι Γιάννης Βιλαέτης, Δημήτριος Άχολος κ.α.

Ιούλιος 1820: Μπήκαν στη Μονή Σκαφιδιάς ως επικεφαλής ο ηγούμενος Γρηγόριος Ευσταθόπουλος και ο Ιερεμίας Κουτσοδημήτρης. Θρύλο αποτελεί ως σήμερα ο Φώτιος Αγριανίτης, ο γνωστός Παπαφώτης, που ξεσήκωσε και ενθάρρυνε τους συμπολεμιστές του με την έκρηξη της επανάστασης. Σε έξοδο κατά των Λαλαίων το 1821 φονεύτηκε.

Μέσα Φλεβάρη 1821: Όλοι οι αρχιερείς και οι προεστοί διατάχθηκαν να πάνε στην Τρίπολη. Μεταξύ τους ο Επίσκοπος Ωλένης Φιλάρετος και ο Ιωάννης Βιλαέτης. Φυλακίστηκαν κάτω από βάρβαρες συνθήκες. Πέθαναν ο Μητροπολίτης Μονεμβασίας Χρύσανθος, Ναυπλίου Γρηγόριος, ο Θεόδωρος Δεληγιάννης από τα Λαγκάδια Γορτυνίας. Ο επίσκοπος Ωλένης Φιλάρετος και ο Πανάγος Κυριακός πεθαίνουν τον Σεπτέμβριο του 1821.

10 Μαρτίου 1821: Ο Βοεβόδας της Γαστούνης Σουλεϊμάν πληροφορήθηκε από τους Λαλαίους ότι οι Πυργιώτες και οι Γαστουναίοι ετοίμαζαν συνωμοσία. Ήθελε να σκοτώσει τους προύχοντες και τους σημαίνοντες ιερωμένους του Πύργου και της Γαστούνης. Ο Αναστάσιος Χαματζόπουλος, έμπιστος του Σουλεϊμάν, τον απέτρεψε με γράμμα που έλεγε ότι ήταν τέχνασμα.

Μάρτιος 1821: Η Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Σκαφιδιάς έγινε προστασία για τα γυναικόπαιδα του Πύργου από τους επιτιθέμενους Τουρκαλβανούς του Λάλα.

25 Μαρτίου 1821: Ο Πάνος και ο Γενναίος, γιοι του Κολοκοτρώνη έφτασαν στο λιμάνι της Ήλιδος.

26 Μαρτίου 1821:

- Ο Γεώργιος Σισίνης από την Γαστούνη και ο Χαράλαμπος Βιλαέτης από τον Πύργο υψώνουν την σημαία της Επανάστασης. Ο Χ.Βιλαέτης ήταν αρχηγός των Πυργιωτών με υπαρχηγούς τους Αναγνώστη Παπασταθόπουλο, Χριστόδουλο Άχολο, Λυκούργο Κρεσενίτη, Ιωάννη Διάκο και Πέτρο και Γιώργη Μήτσου. Ήταν επαγγελματίας στρατιωτικός, λοχαγός με τα αγγλικά τάγματα της Ζακύνθου και είχε πολεμήσει με τον Κολοκοτρώνη στην άλωση της Λευκάδας από τους Άγγλους.
- Ο Γ.Σισίνης ύψωσε την σημαία στην Ήλιδα. Επιτέθηκε στους Τούρκους στην Ροβιάτα και αυτοί κλείστηκαν στο κάστρο Χλεμούτσι. Ο Γ. Σισίνης τους πολιορκήσε με επτακόσιους άνδρες. Ο Χ. Βιλαέτης, που πήγε για βοήθεια πληγώθηκε και στα δύο χέρια.
- Ο Ιωάννης Αθανασόπουλος ή Καϊάφας πρόσβαλε την οπισθοφυλακή των Τούρκων στην Ξυλοκέρα και στο Μαλαπάσι.
- Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός έστειλε προειδοποιητικό γράμμα στους Λαλαίους να μην επιτεθούν.

27 Μαρτίου 1821: Οι ντόπιοι επιτέθηκαν σε Τούρκους στρατιώτες του Ραϊίπ αγά οι οποίοι, ενώ είχαν σκοπό να επιτεθούν στη Γαστούνη, κλείστηκαν στο κάστρο Χλεμούτσι και εκεί πολιορκούνταν από το Γεώργιο Σισίνη και τον Χαράλαμπο Βιλαέτη. Ο τελευταίος μάλιστα πληγώθηκε από αδέσποτη σφαίρα. Στην πορεία των χρόνων της Επανάστασης το φρούριο έπαιξε σημαντικότερο ρόλο, αφού μέσα στα τείχη του πολλοί Έλληνες έβρισκαν καταφύγιο, ενώ οι Τούρκοι προσπαθούσαν συνεχώς να το καταλάβουν..

29 Μαρτίου 1821: Τριακόσιοι Μανιάτες με αρχηγό τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη πολέμησαν χίλιους επτακόσιους Τούρκους στον Άγιο Αθανάσιο της Καρύταινας (Γορτυνίας) και τους νίκησαν, αφήνοντας στο πεδίο της μάχης εκατοντάδες νεκρούς. Οι υπόλοιποι Τούρκοι προσπάθησαν να διαφύγουν από την γέφυρα του Αλφειού, κοντά στην τοποθεσία Χαζήλαγα, όπου και πάλι ο Κολοκοτρώνης τους εξουδετέρωσε, μετά από μια περήφανη νίκη.

31 Μαρτίου 1821: Οι νικημένες από τον Κολοκοτρώνη τουρκικές δυνάμεις στην γέφυρα Αλφειού ενισχύθηκαν με δυόμισι χιλιάδες ομοεθνείς τους. Κατέλαβαν και πυρπόλησαν το χωριό Σάλεσι.

2 Απριλίου 1821: Οι Τουρκολαλαίοι κατευθύνθηκαν προς τον Πύργο. Αρχηγός των Ελλήνων ήταν ο Χαράλαμπος Βιλαέτης. Έφθασαν στα πρόθυρα της πόλης και στρατοπέδευαν μια ώρα μακριά. Ζήτησαν την υποταγή των Ελλήνων και να προσκυνήσουν οι επαναστάτες. Οι Έλληνες πραγματοποίησαν πολεμικό συμβούλιο μαζί με τους δύο γιούς του Κολοκοτρώνη. Υπήρχαν δύο μειονεκτήματα: η αριθμητική υπεροχή των Λαλαίων και η θέση της πόλης, που βρισκόταν στα πεδινά, χωρίς οχυρό σημείο. Ο Αγγελής Πετραλιάς πρότεινε την μάχη στήθος με στήθος.

3 Απριλίου 1821: Ήταν Κυριακή των Βαΐων και οι Λαλαίοι μπήκαν στον Πύργο από τρεις κατευθύνσεις. Διακόσιοι Έλληνες έτρεξαν να οχυρωθούν στα σπίτια. Άλλοι μαζί με τους Παπασταθόπουλο και Κρεστενίτη έφυγαν στην Μονή της Σκαφιδιάς και στα κοντινά λιμάνια. Επικράτησε ταραχή. Ο άμαχος πληθυσμός έφυγε στο Κατάκολο και στον Άγιο Ανδρέα και από εκεί με πλοία στην Ζάκυνθο. Οι άμαχοι σώθηκαν από το πλιάτσικο των εχθρών, από την αποτελεσματική άμυνα των διακοσίων μαχητών με αρχηγούς τους οπλαρχηγούς Βιλαέτη, Μοσχούλα, Μήτσου, Διάκο, τους Καμπασαίους και τους δυο γιους του Κολοκοτρώνη. Οι Τούρκοι πυρπόλησαν τα σπίτια και οι Πυργιώτες έφυγαν από τον Αλφειό στην Αγουλινίτσα. Κατέστρεψαν μέρος της πόλης και την λεηλάτησαν. Σκότωσαν πενήντα άμαχους, πήραν λάφυρα και ζώα, έσφαξαν ό,τι βρήκαν στο πέρασμά τους.

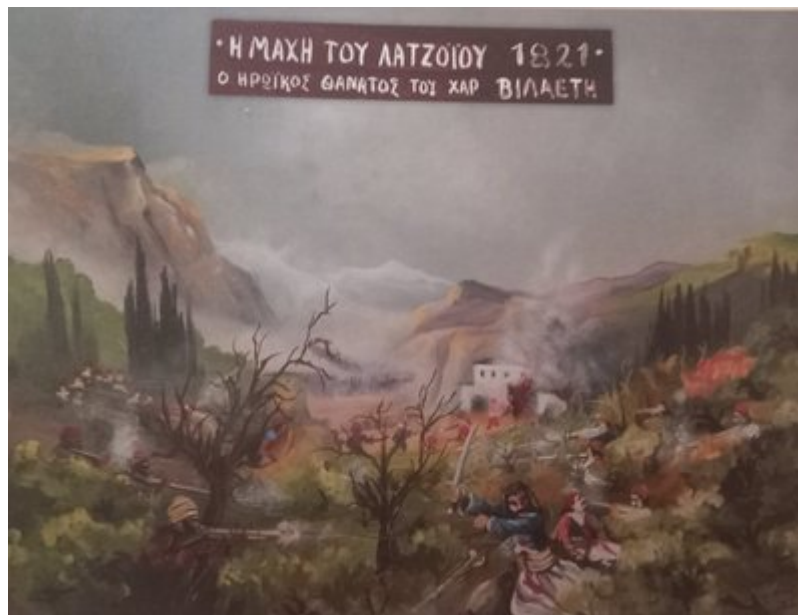
24 Απριλίου 1821: Μάχη της Αγουλινίτσας (Επιτάλιο) και πρώτη υποχώρηση των Λαλαίων. Οι Λαλαίοι βρίσκονταν μπροστά στην Αγουλινίτσα. Αρχηγός των Ελλήνων ήταν ο Αλέξης Μοσχούλας με εβδομήντα συμπολίτες του, μερικούς Πυργιώτες, εβδομήντα από την Κυπαρισσία και τα Φιλιατρά. Από την θέση Κλειδί κατέβηκε βοήθεια Ελλήνων, οι οποίοι φορούσαν μαύρες βράκες και κρατούσαν φωτιές στα χέρια. Μόλις τους είδαν οι Λαλαίοι να κατεβαίνουν το βουνό Δάρβιζα, φοβήθηκαν ότι ήταν Μανιάτες και υποχώρησαν. Οι Έλληνες σκότωσαν εννιά και συνέλαβαν δεκατρείς Τουρκολαλαίους.

29 Απριλίου 1821: Οι Λαλαίοι επιτέθηκαν ξανά στον Πύργο και στα χωριά της Ολυμπίας, γύρω από τον Αλφειό. Ο Χ.Βιλαέτης με πεντακόσιους Πυργιώτες κατέλαβαν αιφνιδιαστικά το Στρέφι. Στο Λαντζόι στρατοπέδευαν Ζακυνθινοί και Πυργιώτες, με αρχηγούς τους Παναγιώτη και Δημήτρη Καμπάση.

1-7 Μαΐου 1821: Ο Χ.Βιλαέτης ξεκίνησε για τον Λάλα. Όμως στο Στρέφι ειδοποιήθηκε για τους Τουρκαλβανούς που ήταν στο Λαντζόι και με εκατό παλικάρια λοξοδρόμησε και πήγε προς τα εκεί.

9 Μαΐου 1821: Αποβιβάστηκε στην Γλαρέντζα βοήθεια Κεφαλλήνιων με τον Κωνσταντίνο Μεταξά.

10 Μαΐου 1821: Η μάχη στο Λαντζόι. Εξακόσιοι αγωνιστές από τον Πύργο στρατοπέδευαν στο Στρέφι με αρχηγό τον Χ.Βιλαέτη. Οι Λαλαίοι περικύκλωσαν το Λαντζόι. Ο Βιλαέτης από το Στρέφι πήγε να βοηθήσει με εκατό άνδρες. Δεν πήγε όμως από το Αρβανίτι και το Καράτουλα που είχαν υψώματα για προστασία, αλλά πήγε από τον πεδινό δρόμο. Οι Λαλαίοι τον απέκοψαν από τους άνδρες του. Έμεινε μόνο με είκοσι οκτώ πολεμιστές. Τον βρήκε σφαίρα στο κεφάλι, αλλά συνέχισε να πολεμάει μόνο με τρεις άνδρες.

Πέθανε ηρωικά. Του έκοψαν το κεφάλι, το κρέμασαν σε κοντάρι και επέστρεψαν στο Λάλα. Τον θαύμαζαν τόσο πολύ, που και οι ίδιοι οι Λαλαίοι τον φώναζαν «Φραγκοπαλικάρη». Ο Νίκος Γιαννόπουλος στο “1821. Οι μάχες των Ελλήνων για την ελευθερία” αναφέρει ότι στον Βιλαέτη αρμόζει μια θέση δίπλα στον Αθανάσιο Διάκο.

13 Μαΐου 1821: Εξακόσιοι άνδρες από την Ολυμπία με τον Τ.Χριστόπουλο και τον Ν.Ζαριφόπουλο, εξακόσιοι Γορτύνιοι με τον Γ.Πλαπούτα και διακόσιοι πενήντα από την Κυπαρισσία με τον Κ.Μέλλιο κατέλαβαν την Συκιά. Σημαντική βοήθεια τους έδωσε ο Κολοκοτρώνης, που υπολόγιζε τους Λαλαίους.

17 Μαΐου 1821: Ο Κ.Μεταξάς είχε αγοράσει δύο πεδινά τροχοφόρα πυροβόλα από κεφαλλονίτη πλοίαρχο, με τα οποία ενίσχυσε τον αγώνα στην Ηλεία. Για βοήθεια έφτασαν επίσης από την Κεφαλλονιά ο Ανδρέας Μεταξάς και ο Γεράσιμος Φωκάς με τριακόσιους πενήντα άνδρες και ο Βαγγέλης Πάνας με εκατό άνδρες.

20 Μαΐου 1821: Όλοι οι κεφαλλονίτες πήγαν προς Πύργο και ενώθηκαν στην πορεία με χωρικούς και ντόπιους αρχηγούς. Στον Πύργο ενώθηκαν με εκατόν εξήντα ζακυνθινούς υπό τον Διονύσιο Σεμπρικό και Πυργιώτες υπό τον Νικόλαο Βιλαέτη, αδερφό του Χαράλαμπου.

27 Μάη 1821: Έφτασαν 1500 Τουρκαλβανοί στην τοποθεσία Τσάχλη όπου εκεί τους περίμενε ο Γιαννιάς με 100 άντρες του και μερικούς ακόμα οπλαρχηγούς με τα παλικάρια τους, όλοι μαζί ήταν 500. Λίγο πριν το μεσημέρι οι άντρες του Γιαννιά είχαν εξαντληθεί και υποχώρησαν σταδιακά προς τη θέση Πολίτσα. Αλλά ο Γιαννιάς επειδή έβλεπε ότι δεν έρχεται καμία βοήθεια αποφάσισε να υποχωρήσει στα στενά του Κατσαρού. Οι Τούρκοι βλέποντας την πορεία του Γιαννιά ειδοποίησαν κάποιες δυνάμεις που ήταν στο Πανόπουλο να σπεύσουν στο σημείο. Ο Γιαννιάς με τα εναπομείναντα παλικάρια του ανέβηκαν στο ύψωμα που βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Δημητρίου για να ταμπουρωθούν, αλλά οι Τούρκοι τους περικύκλωσαν. Οι περισσότεροι διέσπασαν τον κλοιό και διέφυγαν. Ο Γιαννιάς με 8 – 12 παλικάρια συνέχισε τον πόλεμο μέχρι που έπεσαν όλοι. Οι Τούρκοι πιθανότατα του έκοψαν το κεφάλι όπως έκαναν και στο Βιλαέτη και το κουβάλησαν ως λάφυρο αποχωρώντας για το Λάλα. Κοντά στην θέση που έγινε η μάχη, στον σημερινό οικισμό Χάνια Σπαρτουλιά έχει στηθεί μνημείο προς τιμήν του Γιώργου Γιαννιά και των συμπολεμιστών του που πολέμησαν και έπεσαν εκεί. Ο Γιώργος Γιαννιάς έπεσε σαν άλλος Αθανάσιος Διάκος υπερασπιζόμενος την πατρίδα του και τα ιδανικά της.

29 Μαΐου 1821: Όλοι οι παραπάνω, Γορτύνιοι, Όλύμπιοι, Ηλείοι και Επτανήσιοι, χίλιοι πεντακόσιοι κοντά άνδρες κατέλαβαν το Γούμερο. Οι Λαλαίοι κινήθηκαν εναντίον τους. Οι Πελοποννήσιοι όμως αισθάνονταν σιγουριά με τους Επτανήσιους στο πλευρό τους και κατέλαβαν τον λόφο στη θέση «Μνήμα του Μποτίνη». Τοποθέτησαν πυροβόλα και σφυροκόπησαν τους Λαλαίους. Οι Λαλαίοι υποχώρησαν, αφού σκοτώθηκαν εβδομήντα από αυτούς.

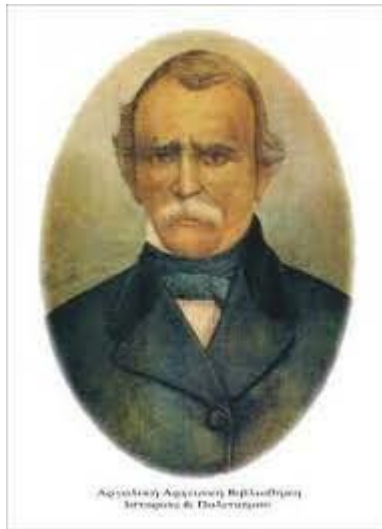
30 Μαΐου 1821: Οι Έλληνες κατέλαβαν το Πούσι, μισή ώρα από το Λάλα. Στο Λάλα επικράτησε ταραχή και πανικός, γεγονός που οφείλονταν στους Επτανήσιους και την οργάνωσή τους.

2 Ιουνίου 1821: Οι Επτανήσιοι έστειλαν στους Λαλαίους επιστολή με τον κεφαλλονίτη Παναγή Μεσσάρη. Τους ζήτησαν να παραδοθούν και να καταθέσουν τα όπλα, αλλά εκείνοι απάντησαν ειρωνικά. Οι Έλληνες επιτέθηκαν.

9 Ιουνίου 1821: Από κακή συνεννόηση ο Γ. Πλαπούτας και οι άνδρες του επιτέθηκαν μόνοι τους. Οι Λαλαίοι τους έτρεψαν σε φυγή και ο Γ. Πλαπούτας έπαθε συμφόρηση και πέθανε. Οι Λαλαίοι έχασαν εξήντα άνδρες και οι Έλληνες δεκατρείς. Στην εικόνα βλέπουμε την βρύση στην οποία ξεψύχησε ο Γ. Πλαπούτας.

11 Ιουνίου 1821: Έφτασε στο Λάλα για βοήθεια, ο Γουσσούφ Πασάς από την Πάτρα.

13 Ιουνίου 1821: Ο Γουσσούφ έκανε επίθεση στο Πούσι. Τους αντιμετώπισαν Ολύμπιοι και Ανδριτσαινιώτες. Ο Ανδρέας Μεταξάς τραυματίστηκε και στα δύο χέρια. Ο Γουσσούφ με διακόσιους νεκρούς υποχώρησε στο Λάλα. Οι δε Έλληνες μετακινήθηκαν στην ορεινή Δίβρη.

14 Ιουνίου 1821: Ο Γιουσούφ με τους εναπομείναντες Λαλαίους και τα γυναικόπαιδα υποχώρησε στην Πάτρα, αφού σούβλισε τους αιχμαλώτους. Οι Έλληνες μπήκαν θριαμβευτές στο Λάλα και έκαψαν το χωριό. Ήταν το τέλος της επιβολής των Λαλαίων.

25 Ιουνίου 1821: Οι Ν.Γιαννόπουλος και Δ.Φωτιάδης αναφέρουν ότι οι Λαλαίοι μπήκαν σε πλοία και έφυγαν στην Ανατολή. Η Γ.Κυλλέκα αναφέρει ότι σκόρπισαν στα αρβανιτοχώρια της Ρούμελης και της Εύβοιας.

30 Σεπτεμβρίου 1821: Ναυμαχία του Κατάκολου. Ελληνικός στόλος με τον Ανδρέα Μιαούλη αντιμετώπισε μπροστά στις εκβολές του Αλφειού σφοδρή επίθεση από τον Καρα-Αλή. Ο Μιαούλης διέπραξε το εξής τόλμημα: προχώρησε με την Νάβα του ανάμεσα στα τουρκικά πλοία. Αυτά φοβήθηκαν ότι είναι πυρπολικό και απομακρύνθηκαν. Ο Μπότσης εξαπέλυσε βάρκα γεμάτη εύφλεκτα, έβαλε φωτιά δημιουργώντας τεχνητό καπνό τόσο πολύ, που δεν φάνινονταν τα πλοία μεταξύ τους. Οι Τούρκοι κανονιοβολούσαν προς τον καπνό και έτσι τα ελληνικά πλοία διέφυγαν γύρω από το Κατάκολο.

11 Ιουλίου 1823: Οι Τούρκοι κάνουν επιδρομή στην Μανωλάδα και τα Λεχαινά. Ο Γεώργιος Σισίνης έστειλε για βοήθεια τους γιους του Μιχάλη και Χρύσανθο. Μαζί τους πήγαν και λίγοι Σουλιώτες, με αρχηγό τον Κώστα Μπότσαρη και χάρη σε αυτή την βοήθεια νίκησαν οι Έλληνες. Χαρακτηριστική ήταν η αγωνιστικότητα του Δημήτρη Ζαροκανέλλου από τα Λεχαινά.

23 Οκτωβρίου 1823: Οι Τούρκοι κάνουν νέα επιδρομή στη θέση Μαρκόπουλο. Ο Κώστας Μπότσαρης, ο Χρύσανθος Σισίνης και ο καπετάν Κωνσταντίνος Ανδραβιτσιώτης αντιστάθηκαν, αλλά αποκρούστηκαν από τους Τούρκους. Έκαναν ακόμα δύο επιδρομές στην Ανδραβίδα και τη Γαστούνη, που τις λεηλάτησαν.

16 Σεπτεμβρίου 1824: Επιδρομή Τούρκων στα Λεχαινά.

Ο Ανδρέας Ζαΐμης σε επιστολή του προς τον Ανδρέα Λόντο γράφει ότι οι Τούρκοι της Πάτρας επιτέθηκαν εναντίον των Λεχαιών, έκλεψαν 300 γελάδια, σκότωσαν και 8 χριστιανούς και επέστρεψαν στην Πάτρα ανενόχλητοι.

20 Αυγούστου 1824: Ημέρα Τρίτη τα ξημερώματα, 1200 Τούρκοι ιππείς ερχόμενοι από την Πάτρα, ξεφεύγοντας την προσοχή του Χρύσανθου Σισίνη και των στρατιωτών που φύλαγαν τα περάσματα των Λεχαιών και της Ανδραβίδας, πλησίασαν την πόλη της Γαστούνης. Όμως φτάνοντας στην πόλη οι στρατιώτες τους αναγνώρισαν και τους αντιμετώπισαν με ξεχωριστή ανδρεία. Φονεύτηκαν 16-17 τούρκοι στρατιώτες και έχασαν επίσης κάποια από τα άλογά τους. Μετά από τέσσερις ώρες αψιμαχιών οι στρατιώτες μας τους απώθησαν και οι πληγωμένοι Έλληνες βρήκαν καταφύγιο στα σπίτια της περιοχής.

7 Ιουλίου 1825: Οι Τούρκοι της Πάτρας για δεύτερη φορά μπήκαν στην Ανδραβίδα. Δύο χιλιάδες πεζοί και ιππείς ολονυχτίς πέρασαν από ένα δρόμο, που ο στρατηγός Χρυσ. Σισίνης δεν είχε τακτικές προφυλακές και έφθασαν στην Ανδραβίδα. Οι άντρες της Ανδραβίδας βρίσκονταν στον κάμπο για διάφορες εξωμαχικές δουλειές και είχαν και όλα τους τα ζώα έξω. Στον ερχομό των Τούρκων οι γυναίκες του χωριού άδραξαν τα όπλα των ανδρών τους και κλεισμένες μέσα στα σπίτια τους πολέμησαν μισή ώρα. Τους τουφεκισμούς άκουσαν οι Ανδραβιδιώτες και έτρεξαν κατά των Τούρκων. Στη μάχη, που συγκροτήθηκε φονεύθηκαν είκοσι πολεμιστές και αιχμαλωτίστηκαν πενήντα. Από τους Τούρκους φονεύθηκαν πέντε και ένας αιχμαλωτίστηκε. Τέλος οι Τούρκοι κυνηγήθηκαν και έφυγαν. Ο Νικόλαος Κασομούλης από τη Σιάτιστα της Μακεδονίας, αγωνιστής και χρονογράφος της Ελληνικής Επανάστασης, που έτυχε κατά την μάχη να είναι στην Γαστούνη, γράφει στα «Στρατιωτικά Ενημερήματα» του για τον ηρωισμό των γυναικών της Ανδραβίδας κατά τη μάχη: «Παράδειγμα γυναικείας όχι μονάχα παλληκαριάς, αλλά και ψυχράς αποφάσεων, άξιο να ντροπιάσει άλλα παραδείγματα αντρικείας ανανδρείας».

1 Οκτωβρίου 1825: Ο Ιμπραήμ πασάς εισήλθε στην Ηλεία και εγκαταστάθηκε στη Ζαχάρω, κι από εκεί ο στρατός του ξεδιπλώθηκε προς όλα τα περιφερειακά χωριά. Οι αδύναμοι, λόγω έλλειψης αλληλεγγύης και πολεμοφοδίων Έλληνες προέβαλαν κάποια αντίσταση στους Αιγυπτίους στην Άλβена, στου Σκλήβα και στις Τρούπες, καθώς και στη Ζούρτσα την οποία υποστήριζε ο γενικός οπλαρχηγός και φιλικός Αθανάσιος Γρηγοριάδης με το στρατιωτικό τμήμα του. Οι Ζουρτσάνοι αγωνιστές πολέμησαν σθεναρά κατά του Ιμπραήμ αλλά η Ζούρτσα και η Ιερά Μονή της Κοίμησης της Θεοτόκου εν τέλει κατελήφθη και πυρπολήθηκε από τις δυνάμεις του, όπως και όλα τα χωριά που βρέθηκαν στο δρόμο του. Οι Τουρκοαιγύπτιοι του Ιμπραήμ πασά προέλασαν πλέον προς το εσωτερικό της Ηλείας σχεδόν ανενόχλητοι.

Χρύσανθος Γ. Σισίνης

12 Οκτωβρίου 1825: Παρ' όλα αυτά, ένα στρατιωτικό του σώμα που κουβαλούσε αιχμαλώτους και λάφυρα, γυρίζοντας πίσω προς τα Μεσσηνιακά κάστρα έπειτα από τη μάχη της Αγουλινίτσας (**12 Οκτωβρίου 1825**), δέχτηκε επίθεση από τον Χρύναθο Σισίνη και 300 άνδρες του στη στρατηγική θέση "Κλειδί" Αγουλινίτσας. Μετά από τρίωρη σκληρή μάχη, οι Έλληνες απελευθέρωσαν περισσότερα από 400 γυναικόπαιδα, αλλά δεν άντεξαν και αποχώρησαν προς τα ορεινά μέρη.

Το Νοέμβρη του 1825: Στο κάστρο Χλεμούτσι οχυρώθηκαν τα γυναικόπαιδα της περιοχής του Βαρθολομιού, αφού ισχυρές μονάδες των Τουρκοαιγυπτίων απειλούσαν την περιοχή.

6 Νοεμβρίου 1825: Οι Τούρκοι ενωμένοι με τους Αιγύπτιους μπήκαν στον Πύργο και τον λεηλάτησαν.

7 Νοεμβρίου 1825: Στο μοναστήρι Φραγκοπήδημα αποκρούστηκε ο Χουσεϊν.

- **9-11 Νοεμβρίου 1825:** Μάχη Βαρθολομιού-Σαβάλια. Η μάχη που ακολούθησε ήταν μια προσπάθεια να ανακοπεί η πορεία του Ιμπραήμ Πασά προς το Μεσολόγγι. Το κάστρο θα υποστεί σημαντική καταστροφή, όταν ο Ιμπραήμ το κυριεύσει και ανατινάξει ένα μέρος του. Τμήμα των Αιγυπτίων του Ιμπραήμ κατέβηκε από την Γαστούνη στο Βαρθολομιό και συγκρούστηκε με μικρή ελληνική δύναμη οπλιτών, που είχαν κατέβει από το Χλεμούτσι για ανεφοδιασμό. Βοήθησαν οκτακόσιοι οπλοφόροι με αρχηγούς τον Βέρρα και τον Γεωργάκη Βαρθολομιώτη. Εξάωρη μάχη έγινε και νικούσαν οι Έλληνες. Όμως έπιασε βροχή, χάλασαν τα όπλα τους και λεηλατήθηκαν. Ο Χουσεϊν Μπέης πέρασε από την Γαστούνη, την λεηλάτησε για δεύτερη φορά και στράφηκε στο μοναστήρι της Σκαφιδιάς. Εκεί τριακόσιοι ένοπλοι Πυργιώτες ανάγκασαν τους Αιγύπτιους να φύγουν.
- Ο Ιμπραήμ με τον στρατό του πλησίασε τα Σαβάλια. Το χωριό με καπετάνιο τον υποπλοίαρχο Αναγνώστη Παπαχριστόπουλο καθυστέρησαν τον εχθρό, αφού σκοτώθηκαν όλοι. Ήταν άλλο ένα ολοκαύτωμα στον βωμό της ελευθερίας.

10 Νοεμβρίου 1825: Ο Ιμπραήμ πολιορκήσε την Μονή του Βαρθολομιού. Οι πολιορκημένοι, αφού ενισχύθηκαν με διακόσιους μαχητές και απέκρουσαν αλλεπάλληλες τουρκικές επιθέσεις, έπεσαν μέχρι ενός εντός της Μονής.

11 Νοεμβρίου 1825: Ο Ιμπραήμ εισέβαλε πάλι στην Ηλεία και προχώρησε ανενόχλητος, αλλά συνάντησε σθεναρότατη αντίσταση στην Αγουλινίτσα, όπου οι ιππείς του και οι πεζοί στρατιώτες του εγκλωβίστηκαν και σκοτώθηκαν μέσα στους βάλτους της λίμνης. Προδότες έδειξαν στους Αιγύπτιους ένα μονοπάτι ανάμεσα στους βάλτους κι έτσι πάτησαν τρεις νησίδες. Εκεί έγινε πεισματώδης μάχη με μεγάλες απώλειες των Αιγυπτίων. Πολλές Ελληνίδες για να αποφύγουν την αιχμαλωσία προτίμησαν να πέσουν και να πνιγούν στη λίμνη. **Η Αγουλινίτσα έγινε το δεύτερο Ζάλογγο!** Ο ίδιος ο Ιμπραήμ, εξοργισμένος με την αναπάντεχη αντίσταση που βρήκε, όρμησε με σθένος για να περάσει τους βάλτους και παρά λίγο να πνιγεί. Τότε, απελπισμένος, έδωσε διαταγή να παύσουν οι εχθροπραξίες, να ανασυνταχτούν τα στρατεύματα και να προχωρήσουν για Πύργο.

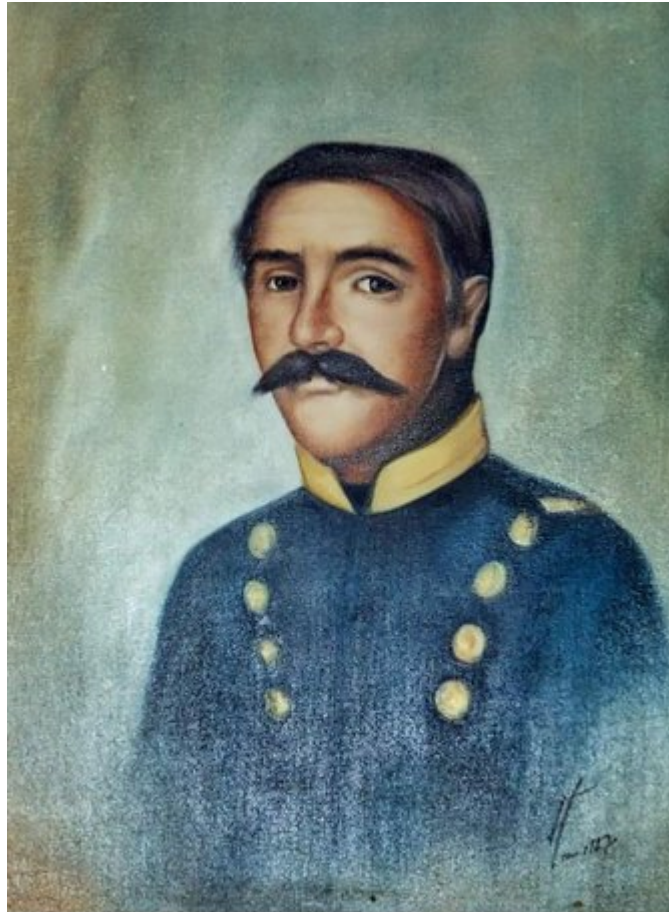
25 Νοεμβρίου 1825: Η ναυμαχία της Γλαρέντζας ήταν μια σύγκρουση μεταξύ του Οθωμανικού στόλου, ο οποίος αποτελείτο από τουρκική, αιγυπτιακή και τυνησιακή Μοίρα και του Ελληνικού στόλου που αποτελείτο από την υδραϊκή Μοίρα. Οι συνθήκες που οδήγησαν στη σύγκρουση δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο της πολιορκίας του Μεσολογγίου και της προσπάθειας του Ελληνικού Στόλου να ανεφοδιάσει από τη θάλασσα τη δοκιμαζόμενη πόλη. Το βράδυ της 25ης Νοεμβρίου και μετά από κάποιες αψιμαχίες μεταξύ των δύο στόλων ο εχθρικός φάνηκε ότι ετράπη σε φυγή. Όμως ένα ελληνικό πυρπολικό βρέθηκε στο μέσον του εχθρού, συγκρούστηκε με μια φρεγάτα και βυθίστηκε, ο δε γενναίος καπετάνιος του βαριά πληγωμένος χάθηκε στη θάλασσα. Ένα ακόμα λαμπρό παράδειγμα γενναιότητας και αυτοθυσίας του ελληνικού λαού.

3 Δεκεμβρίου 1825 : Η μονή της Σκαφιδιάς έγινε θέατρο μαχών μεταξύ των στρατευμάτων του Ιμπραήμ και των τριακοσίων Ελλήνων υπερασπιστών της, υπό την αρχηγία του καπετάν Γιώργη Μήτσου. Οι Αιγύπτιοι αποκρούστηκαν και καταδιώχθηκαν έως το χωριό Μυρτιά.

21 Ιανουαρίου 1826: Επιδρομή από τα στρατεύματα του Ιμπραήμ στην Ιερά Μονή Ελεούσας στην Κυλλήνη, που πυρπολήθηκε, ερημώθηκε και οι περισσότεροι μοναχοί σφαγιάστηκαν. Οι υπόλοιποι αιχμαλωτίστηκαν και το μόνο που διασώθηκε ήταν το καθολικό της μονής, το οποίο βρίσκεται στο κέντρο της αυλής.

14 Φεβρουαρίου 1826: Η Μονή Σκαφιδιάς, την οποία υπερασπίζονταν λίγοι μοναχοί, λύγισε, συλήθηκε και πυρπολήθηκε από τους Τουρκοαιγυπτίους του Ιμπραήμ πασά, οι οποίοι έβγαλαν με τα γιαταγάνια τους τα μάτια των αγιογραφημένων Αγίων του Νάρθηκα.. Οι μοναχοί, πήραν το δρόμο για τη Ζάκυνθο, παίρνοντας μαζί τους διάφορα ιερά σκεύη και εικόνες της Μονής.

12 Μαΐου 1826: Ο Δήμος Κανελόπουλος από την Ανδρίτσαινα ανέφερε ηρωική άμυνα στο μοναστήρι του Ροφιά. Εκεί έπεσε ηρωικά μαχόμενος ο Πυργιώτης στρατηγός Γιάννης Διάκος ή Ζορμπάς.

Μιχαήλ Γ. Σισίνης

Ιούλιος 1826: Ο γιός του Γεώργιου Σισίνη, Μιχαήλ διορίστηκε φρούραρχος Χλεμουτσίου.

6 Απριλίου 1827: Πύργος-Πάτρα-Χλεμούτσι. Τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις μπήκαν στον Πύργο, σφάζοντας και λεηλατώντας. Από Γαστούνη ένα τμήμα Τούρκων πήγε προς Πάτρα και ένα άλλο προς Χλεμούτσι.

10 Απριλίου 1827: Λίγοι ένοπλοι Έλληνες που βρίσκονταν στο Φραγκαπήδημα και το Αλποχώρι αναχάϊτησαν τους Αιγύπτιους και αποχώρησαν στην Μονή της Σκαφιδιάς, από την οποία κατάφεραν να αποκρούσουν τέσσερις εχθρικές εφόδους.

Μέσα Απριλίου 1827: Ο Ιμπραήμ πολιορκήσε επί τρεις εβδομάδες το φρούριο, όπου οι Έλληνες τον απέκρουσαν με γενναιότητα. Μια βολή κανονιού όμως βρήκε την αποθήκη νερού και ανάγκασε τους κλεισμένους να παραδοθούν εξαιτίας της φοβερής δίψας, με τον όρο ότι θα αφεθούν ελεύθεροι. Μάλιστα ο Γεώργιος Σισίνης έγραψε προς τον Ριχάρδον Τσώρτς, αρχιστράτηγο των δυνάμεων της ξηράς, ότι το Χλεμούτσι πολιορκείται στενότατα και έχει έλλειψη τροφών και πολεμοφοδίων.

18 Απριλίου 1827: Ο Γεώργιος Σισίνης αναφέρει ότι μέσα στο φρούριο "είναι συναγμένοι περίπου 10.000 ψυχαί αδύνατοι" με ημερομηνία Δυστυχώς όμως ουδεμία βοήθεια εστάλη στους πολιορκούμενους.

4 Μαΐου 1827: Το κάστρο παραδόθηκε. Οι αρχηγοί της σύγκρουσης Μιχαήλ Σισίνης και Διονύσιος Διάκος φυλακίστηκαν. Η συμφωνία να αφεθούν ελεύθεροι δεν τηρήθηκε. Όλοι πιάστηκαν αιχμάλωτοι και μεταφέρθηκαν στην Μεθώνη και Κορώνη. Πολλοί χάθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Αραπιάς. Αναφέρεται μάλιστα ότι ο Ναύαρχος Κόχραν με την φρεγάδα "ΕΛΛΑΣ" έπλευσε να βοηθήσει το Χλεμούτσι, αλλά όταν έφτασε είχε παραδοθεί. Ελευθερώθηκαν αργότερα, με την μεσολάβηση του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Οι Τούρκοι που κατευθύνθηκαν προς Πάτρα συνάντησαν μικρή αντίσταση στην Δροσερή Λεχαινών, με αρχηγό τον Κωνσταντίνο Ανδραβιδιώτη. Η πολιορκία του κάστρου αποτελεί μια ακόμα ηρωική πράξη των Ελλήνων κατά του Ιμπραήμ. Μετά την πτώση του φρουρίου ο Ιμπραήμ ανενόχλητος κατέφυγε στην Πάτρα.

9 Αυγούστου 1828: Υπογράφηκε μεταξύ του Άγγλου Ναυάρχου Κόδριγκτον και του Μωχάμετ Άλη (θετού πατέρα του Ιμπραήμ Πασά) της Αιγύπτου συνθήκη, με την οποία υποχρεώθηκε ο Ιμπραήμ να εγκαταλείψει την Πελοπόννησο.

2 Οκτωβρίου 1828: Το Γαλλικό Εκστρατευτικό Σώμα επιτήρησε την αποχώρηση των τελευταίων τουρκοαιγυπτιακών στρατευμάτων του Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο.

25 Απριλίου 1838: Πραγματοποιήθηκε απονομή διπλωμάτων και χάλκινων αριστείων στους Ιερεμία και Γρηγόριο, ηγουμένους που μαζί με τον Παπαφώτη υπήρξαν μπροστάρηδες του αγώνα, από τη Ιερά Μονή Παναγίας της Σκαφιδιάς. Η απονομή έγινε από την "Γραμματεία Στρατιωτικών" και φυλάσσονται στο αρχείο της Μονής.

ΚΑΣΤΡΟ ΧΛΕΜΟΥΤΣΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ 1821:

1. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
2. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
3. ΒΟΥΡΤΣΑΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
4. ΚΑΛΙΤΖΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
5. ΚΑΠΟΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
6. ΚΑΤΡΑΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
7. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
8. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
9. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
10. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ
11. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗΣ ΦΩΤΙΟΣ
12. ΜΑΦΡΕΔΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
13. ΝΤΟΥΖΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
14. ΝΤΟΥΖΑΣ ΠΑΝΑΓΟΣ
15. ΠΟΜΟΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Το μοναστήρι της Σκαφιδιάς σήμερα:

Η γυναικεία Ιερά Μονή Σκαφιδιάς είναι Ορθόδοξο Ελληνικό μοναστήρι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου και βρίσκεται στον Νομό Ηλείας, στην Τοπική Κοινότητα Σκαφιδιάς, στα 12 χλμ. έξω από την πόλη του Πύργου. Υπάγεται στην Ιερά Μητρόπολη Ηλείας και Ωλένης.

Το μοναστήρι της Παναγίας της Σκαφιδιώτισσας ή Σκαφιδιάς, χτίστηκε περίπου τον 10ο αιώνα μ.Χ. δίπλα από το Ιόνιο Πέλαγος, στις εκβολές του ποταμού Ιάρδανου. Το όνομα της Μονής, όπως αναφέρει η παράδοση, πήρε την ονομασία «Σκαφιδιά» είτε από την αρχαία Φειά (στη Φειά), είτε από το σχήμα του χώρου που μοιάζει με σκαφίδι είτε από τους κατασκευαστές ξύλινων σκαφιδιών από το πυκνό δάσος της Μονής. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, η «Κυρία η Σκαφιδιώτισσα», η βασική πρώτη εικόνα της Μονής, που χάθηκε, βρέθηκε να πλέει επάνω στα κύματα κοντά στην παραλία τοποθετημένη μέσα σε σκαφίδι. Έκθαμβος θα μείνει ο επισκέπτης αντικρίζοντας από μακριά το μεσαιωνικό φρούριο που το περιστοιχίζει. Εκτός από την αξιόλογη αρχιτεκτονική του έχει και πολλούς θρησκευτικούς και ιστορικούς θησαυρούς όπως: ιερά σκεύη, άμφια, λειψανοθήκες, στολές, όπλα, εικόνες, νομίσματα, αναθήματα και το λάβαρο της Μονής από χειροκέντητη εικόνα με αφιέρωση στην Παναγία. Σημαντικό είναι το αρχείο της Μονής και η βιβλιοθήκη με πολλά χειρόγραφα βιβλία, που αναφέρονται σε λειτουργικά, μουσικά, αγιογραφικά και άλλα θέματα, αλλά και στην ιστορία της Μονής και τη συμμετοχή της στην Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Εκδηλώσεις.

Με λαμπρότητα εορτάζεται κάθε Δεκαπενταύγουστο το «Πάσχα του Καλοκαιριού» η μεγάλη εορτή της Χριστιανοσύνης, η Κοίμηση της Θεοτόκου στη Μονή Σκαφιδιάς. Οι θρησκευτικές εκδηλώσεις στην Μονή, όπως κάθε χρόνο, τελούνται με απόλυτη κατάνυξη, όπου χοροστατεί ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Ηλείας, Γερμανός, πλαισιωμένος από ιερείς της Μητροπόλεως Ηλείας. Χιλιάδες πιστοί, από όλα τα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού, προσέρχονται και προσκυνούν την θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, ζητώντας η Θεοτόκος να κάνει το θαύμα της και να απαλύνει κάθε πόνο.

Στη Θεία Λειτουργία παραβρέθηκαν μεταξύ άλλων βουλευτές, αντιδήμαρχος, δήμαρχος κτλ, ενώ χιλιάδες πιστοί που μεταβαίνουν στην Ιερά Μονή Σκαφιδιάς, παρακολουθούν την λιτανεία της Ιερής εικόνας και ακούν το ιερό κήρυγμα του Σεβασμιότατου Μητροπολίτη Ηλείας, Γερμανού, ο οποίος επισημαίνει τη σημασία της εορτής αυτής και τα θαύματα που η Παναγία έχει κάνει.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια των θρησκευτικών εκδηλώσεων στην Ιερά Μονή της Σκαφιδιάς, οι πιστοί, όπως κάθε χρόνο έχουν την ευκαιρία να κάνουν την βόλτα τους στο πανηγύρι που απαρτίζεται από τους πάγκους των μικροπωλητών και αρκετοί να δοκιμάσουν τα νόστιμα εδέσματα που είχαν ετοιμασθεί από νωρίς το πρωί.

Κοινωνία

Με τη Μονή Σκαφιδιάς είχαν ή εξακολουθούν να έχουν δεσμούς οι πιο κάτω μονές και ναοί:

- Αγ. Ανδρέας: Ναϊσκος κοντά στη Μονή, παλιό κοιμητήριο των Πατέρων της Μονής.

- Αγ. Παντελεήμονας: Βρίσκεται κοντά στη Μονή, στην παραλία, και λειτουργεί ως οίκος θαλασσίων λουτρών για τους εφημέριους.
- Αγ. Ανάργυροι: Βρίσκεται στα ερείπια του ιστορικού Πύργου (Αγ. Ηλίας). Ανατινάχθηκε την 29.2.1944 από τους Γερμανούς. Έγγραφο της εποχής της Ενετοκρατίας (1698) μας πληροφορεί ότι ήταν Μονή και μετόχι του Σινά.
- Μονή Σωτήρος: Γνωρίζουμε ότι στα 1725 ο Γεώργιος Περτάκης αφιέρωσε τη Μονή αυτή ως μετόχι της Σκαφιδιάς. Πιθανώς πρόκειται για την Αγία - Σωτήρω των Λεχαιών.
  - Το «Δεσποτάκι»: Η τοποθεσία είναι κοντά στο Σκουροχώρι. Πιθανώς εδώ ήταν ησυχαστήριο του Ωλένης Ζαχαρία που πωλούσε από ανάγκη τιμαλή του στη Μονή Σκαφιδιάς. Στην Ενετοκρατία υπάγονταν στη Σκαφιδιά.
- Μονή Κρεμαστής: Ήταν μετόχι της Σκαφιδιάς ως το 1928. Ιδρύθηκε προ του τέλους τουλάχιστον του 19' αιώνα.
- Αγ. Ιωάννης Πρόδρομος: Υπήρξε μετόχι της Σκαφιδιάς. Σήμερα είναι ναΐσκος στο ομώνυμο χωριό. Σώζει κάποιες εικόνες του 10' αιώνα.
- Προσκύνημα των Εισοδίων (Σουδιώτισσα): Ιδρύθηκε από πατέρες της Μονής Σκαφιδιάς. Υπήρξε τουλάχιστον από τις αρχές του 10' αιώνα. Τον βασικό ναό αποτελεί ειδικά διαμορφωμένη σπηλιά 2,5X3,50μ.
  - Αγ. Νικόλαος Κατακόλου: Υπήρξε από τη Β' Τουρκοκρατία τουλάχιστον.
  - Μονή Φραγκοπηδήματος: Υπήρξε τουλάχιστο από την αρχή της Β' Ενετοκρατίας. Το 1798 αποσπάστηκε από τη Σκαφιδιά και αναγνωρίστηκε σταυροπηγιακή.
- Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου ή Βλαχερνών ή Βλαχουλιάνων ή Ζαχαριάνας Φιλιατρών: Πιθανώς υπήρχε στη Φραγκοκρατία. Τον 10'-11' αι. είναι ορθόδοξος ναός. Πιθανώς προσηλώνεται στη Σκαφιδιά το 1761. Καταστράφηκε στην Επανάσταση και εγκαινιάζεται το 1833. Σώζεται σήμερα ο ναΐσκος.

Οικονομία

Ετησίως, χιλιάδες επισκέπτες από όλο τον κόσμο ατομικά ή σε γκρουπ καταφτάνουν στη Μονή Σκαφιδιάς. Προσκυνούν την εικόνα, και θαυμάζουν το εσωτερικό του ναού. Φυσικά, η μεγάλη συμβολή της Μονής στην Επανάσταση είναι γνωστή παγκοσμίως, και αποτελεί έναν ακόμα λόγο για να επισκεφτεί κάποιος το μοναστήρι.

Το κάστρο Χλεμούτσι σήμερα:

Το κάστρο Χλεμούτσι είναι χτισμένο στην κορυφή ενός λόφου στο δυτικότερο ακρωτήριο της Πελοποννήσου. Ιδρύθηκε στα 1220-1223 από τον ηγεμόνα Γοδεφρείδο Α Βιλλεαρδουίνο και αποτέλεσε το ισχυρότερο φρούριο του φραγκικού πριγκιπάτου της Αχαιάς. Το κάστρο χτίστηκε εξ αρχής από τους Φράγκους και ονομάστηκε Clermont που στα ελληνικά έγινε Χλεμούτσι και αυτή είναι η ονομασία που επικράτησε τελικά. Η θέση που επιλέχθηκε ήταν στρατηγική. Από την κορυφή του λόφου το Χλεμούτσι προστάτευε το φημισμένο εμπορικό λιμάνι της Γλαρέντζας, εξασφαλίζοντας τον έλεγχο της περιοχής, που αποτέλεσε το κέντρο των φραγκικών κτήσεις του Μοριά, η οποία γνώρισε ιδιαίτερη αίγλη από την εποχή των Βιλλεαρδουίνων.

Κατά την παραγμένη περίοδο που ξεκινά μετά το θάνατο του Γουλιέλμου Βιλλεαρδουίνου και διαρκεί όλο το 14ο αιώνα, οδηγώντας στη σταδιακή παρακμή του φραγκικού πριγκιπάτου, το Χλεμούτσι γίνεται αντικείμενο διεκδικήσεων μεταξύ διαφόρων ευγενών. Οι Καταλανοί το κατέκτησαν για μια μικρή περίοδο στα 1315.

Στις αρχές του 15ου αιώνα το κάστρο περνά στην κατοχή του Καρόλου Τόκου κόμη της Κεφαλονιάς και δεσπότη της Ηπείρου. Το 1427 περιήλθε ειρηνικά στον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο ο οποίος το χρησιμοποίησε ως στρατιωτικό και διοικητικό του κέντρο. Το κάστρο παρέμεινε σε χρήση μέχρι τα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης περνώντας από τα χέρια των Τούρκων (1460-1687, 1715- 1821) και των Βενετών (1687-1715).

Από τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους (Πρωτόκολλο του Λονδίνου-1830) ως τις μέρες μας οι βασικοί παράγοντες που καθόρισαν την οικονομία και τη ζωή στον τόπο υπήρξαν: η γεωργία-κτηνοτροφία και η αλιεία. Παράλληλα η σύνδεση του λιμανιού της Κυλλήνης με τα Επάνησα (1863), η αξιοποίηση των ιαματικών πηγών στα Λουτρά (Λίντζι), η εποίκηση Μικρασιατών προσφύγων (Κάτω Παναγιά), αλλά και η εγκατάσταση της αεροπορικής βάσης της Ανδραβίδας στην ευρύτερη περιοχή έδωσαν νέα πνοή στην οικονομία του ιστορικού αυτού τόπου. Δίπλα στις παραδοσιακές ασχολίες (γεωργία- κτηνοτροφία, αλιεία), ο εκσυγχρονισμός των μεταφορών (δρόμοι, λιμάνι, ακτοπλοΐα), η τουριστική αξιοποίηση των πανέμορφων παραλιών και η ανάδειξη των μνημείων αποτελούν σήμερα τους μοχλούς της αναπτυξιακής προοπτικής του τόπου.

Το χωριό Κάστρο (857 κάτοικοι) όπου δεσπόζει το φρούριο Χλεμούτσι έχει γίνει σήμερα πόλος έλξης για χιλιάδες τουρίστες, οι οποίοι φιλοξενούνται στις σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες της περιοχής. Ο ιαματικός τουρισμός προσελκύει επίσης αρκετούς επισκέπτες κάθε χρόνο, αφού οι θεραπευτικές ιδιότητες των θειούχων υδάτων των Λουτρών, με σύγχρονο υδροθεραπευτήριο, είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Τέλος η πολιτιστική δραστηριότητα με κέντρο το Χλεμούτσι είναι πάρα πολύ έντονη. Κάθε χρόνο διοργανώνονται εκδηλώσεις μνήμης και τιμής για τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο με την ονομασία "Παλαιολόγια" υπό την αιγίδα του Δήμου Ανδραβίδας- Κυλλήνης.

Επίσης στο φρούριο Χλεμούτσι φιλοξενούνται διάφορα φεστιβάλ τέχνης και πολιτισμού με συναυλίες, πολυθεματικά έργα, δράσεις για παιδιά αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και πλήθος άλλων εκδηλώσεων με τη συνεργασία πολιτιστικών συλλόγων του Κάστρου και της περιοχής. Έτσι οι θρύλοι και οι παραδόσεις, οι κατακτητές και οι αυτοκράτορες, οι ιππότες και οι βασιλοπούλες, που έχουν γραφτεί με χρυσά γράμματα στους πέτρινους τοίχους του Φρουρίου υπάρχουν εκεί, για να θυμίζουν ότι οι λαοί που κουβαλούν μια τέτοια ιστορία αιώνων μένουν για πάντα ζωντανοί στην αέναη ροή του χρόνου.

Bibliography

- Διονύσιος Κόκκινος, “Η ελληνική επανάσταση”, εκδ. Μέλισσα
- Ηλιακή Πρωτοχρονιά - Ηλιακό Πανόραμα
- Νίκος Γιαννόπουλος, “Οι μάχες των Ελλήνων για την ελευθερία”, εκδ. Historical Quest, 2016
- Δημήτρης Φωτιάδης, “Η επανάσταση του 1821”, Β΄ τόμος, εκδ. Σ.Ι.Ζαχαρόπουλος
- Παπαζαφειροπούλου, “Π. Αναγαστόπουλος, ο κορυφαίος των Φιλικών”, Α΄ τόμος, εκδ. Βεργίνα, 1970
- Φραντζή, Αθήνα, 1976
- Κωνσταντίνος Γρ. Κυριακόπουλος, “Ο Πύργος και η Ηλεία στην επανάσταση και στα χρόνια του Καποδίστρια”, τόμος Α΄
- Παναγιώτης Γιοβάς, “Η 25^η Μαρτίου και τα Σαβάλια της Ηλείας”, εκδ. Βιβλιοπανόραμα, 2009
- Φιλήμονος, Ιστορικό δοκίμιο ελληνικής επαναστάσεως
- Ηλίας Παν. Τουτούνης – Κώστας Παπαντωνόπουλος, “Γιάννης και Γιώργης Γιαννιάς, οι σταυραετοί του Ωλενού”, εκδ. Κοκλάκι
- Κωνσταντίνος Λούρμπας
- Gtp.gr/Greek travel pages
- www.Ecclesia.gr
- <https://www.Vivliothiki-pirgou.gr/o-pyrgos/ilia21/>
- <https://geetha.mil.gr/chronologio-ellinikis-epanastasis/>
- <https://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=skafidia>
- <https://www.patrisnews.com/dekapentaygoystos-oi-thriskeytikes-ekdiloseis-stin-iera-moni-skafidias/>
- <https://el.m.wikipedia.org/wiki>
- <https://www.ecclesia.gr/greek/monshrines/skafidia.html>